

УДК: 82-312.9 Фрай

ТІЛЕСНІСТЬ ТІНІ В ФЕНТЕЗІ: ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ЦИКЛАХ МАКСА ФРАЯ «ЛАБИРИНТИ ЄХО» ТА «ХРОНІКИ ЄХО»

Канчура Євгенія Орестівна

orcid.org/0000-0003-1232-1920

ivha89@gmail.com

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики

державного університету «Житомирська Політехніка»

Анотація. Розвідка присвячена аналізу постмодерністської гри із семантичним полем концепту тіні у фентезійних циклах сучасного автора Макса Фрая «Лабіринти Єхо» (1996-7 рр.) та «Хроніки Єхо» (2004-13) на тлі поєднання міфологічних мотивів з поняттями глибинної психології К. Г. Юнга й Е. Нойманна. Надання тіні людини тілесності разом з нівелюванням бінарних опозицій, позбавляє лексему «тінь» традиційних конотацій (безтілесний – темний – негативний – зло) й дозволяє візуалізувати процес асиміляції Тіні (в її юнгіанському значенні) як частини цілісної особистості, здатної до інтеграції зі світом. Розгляд еволюції концепту Тіні в творчості автора дозволяє поглянути на віддзеркалення сучасних проблем інтеграції особистості засобами літератури фентезі. Стаття продовжує дослідження субстантивної елементів несвідомого в фентезійних творах Макса Фрая на прикладі циклу про Єхо.

Ключові слова: фентезі доби постмодернізму, фольклорні мотиви, бінарні опозиції, тілесність, Тінь, глибинна психологія, Макс Фрай, світ Єхо.

Поетика метажанру фентезі дозволяє зробити видимим те, що в реальному житті побачити неможливо. Зауваження О. Маркової «герої фентезі – це видимі душі» [2, с. 464] віддзеркалює одну з базових закономірностей створення систем персонажей та особливостей світобудови фентезійної реальності. Автори фентезі вдаються до текстової візуалізації складових психіки людини, граючи з семантичним полем звичних слів. Пересічний оптичний ефект – затемнення фрагмента простору в наслідок розміщення між ним і джерелом світла непрозорого тіла – породив у історії людства безліч тлумачень і конотацій, а лексема «тінь», що його означає, збагатилася переносними значеннями здебільшого – негативними (напр., «тіньовий бізнес», «кидати тінь» тощо). Спектр образності концепту «тінь» досить широкий: від міфологічного прирівнювання тіні (тінь-примара) до душі померлого і до фольклорного приєднання тіні (оптичної проекції) до тіла людини як його невід’ємного значущого атрибута. Розвиток метафоричного значення лексеми «тінь» увіччався введенням її до структури особистості К. Г. Юнга, де поняття «Тінь» поєднує всі наявні конотації: дещо приховане, недоступне для джерела світла,

темне та – як наслідок – не бажане, неприємне [18, с. 108]. Гра з концептом «тіні» властива багатьом авторам фентезі доби постмодернізму. Тілесність тіні в циклі про Єхо Макса Фрая заслуговує на увагу дослідників, насамперед, через можливість виявити механізми поєднання фольклорних і міфологічних мотивів з концептами юнгіанського психоаналізу та визначити особливості зображення шляху самоусвідомлення особистості за допомогою фентезійної моделі.

Теоретичною базою даної розвідки стало культурологічне дослідження Віктора Стоїкіти «Коротка історія тіні» [20], в якому послідовно розглядається рецепція тіні як оптичного явища в історії культури, набуття нею метафоричних значень та їхнього втілення в різноманітних мистецьких практиках. Для аналізу сприйняття Тіні як елемента психіки залучається дослідження Еріха Нойманна «Жива етика» [3], в якому погляд К. Г. Юнга на Тінь розвивається в контексті зняття бінарних опозицій та негативних конотацій концепту тіні. Проблематика Тіні у фентезі в її юнгіанському контексті представлена в роботах У. Ле Гвін, де письменниця, яка є послідовною юнгіанкою, доводить наявність темних двійників

у героїв фентезійних творів і зазначає, що така побудова системи персонажів забезпечує візуалізацію духовного пошуку героя [19, с. 203]. Сучасні дослідники фентезі послідовно спираються на доробок психоаналізу; зокрема, Н. В. Ситнік, вивчаючи архетиповий вимір робіт Дж. Р. Р. Толкіна, зазначає, що архетип Тіні відіграє важливу роль у боротьбі зі злом, межує з архетипом Аніми, проте несе у собі заряд «патріархального», «ворожого», «деструктивного» [5, с. 12]. Своєю чергою, Н. Угольнікова, звертаючись до іронічного постмодерного фентезі Р. Аспріна підкреслює трансформацію цього архетипу, та на прикладі архетипової пари Персона-Тінь демонструє «вирішення конфлікту через <...> взаємне доповнення та партнерство» [6, с. 13]. Таким чином, дослідники, аналізуючи тінь у творах фентезі, звертаються, насамперед до її архетипового втілення у системі персонажів твору (темні двійники тощо). За таких обставин видається доцільним розглянути тінь не суто як архетип, а як концепт, втілений у різних формах через відтворення фольклорних і міфологічних мотивів, у їх поєднанні з візуалізацією структури психіки, як це здійснюється в творах Макса Фрая. Метою даної розвідки є вивчення форм тілесності тіні в фентезійному світі Єхо, визначення функцій варіантів тілесного оформлення тіні, кореляцій такого оформлення зі структурою психіки та ролі втіленої тіні як самостійного персонажа в процесі самоусвідомлення особистості. Дослідження здійснюється на матеріалі повістей з циклу «Лабіринти Єхо» (залучаються збірки «Чужак», 1996, «Волонтери вічності», 1997, «Прості чарівні речі», 1997, «Темний бік», 1997, «Влада того, що не збулося», 1998) та з циклу «Хроніки Єхо» («Ворона на містку», 2006 та «Невловимий Хабба Хен», 2005). У юнгіанському контексті написання терміну «Тінь» запроваджено з великої літери («Тінь»), тінь як елемент світу Макса Фрая зустрічається як з малої, так і з великої. При цитуванні збережено капіталізацію автора, у викладі матеріалу тінь-проекція – з малої, тінь як складова особисті – з великої літери.

В світі Макса Фрая лексема «тінь» функціонує в двох значеннях, які часом зливаються в одному образі, поєднавши реальний і фентезійний зміст («серце цього оптичного ефекту б'ється в твоїх грудях» [13, с. 60]). Насамперед, це звичайне фізичне явище – проекції предметів та людей, що виникли внаслідок гри світла. З такими тінями ми стикаємося в повісті «Темні васали Гленке Тава-

ла» (1997), де серед звичайних тіней на бруківці з'являються ворожі сутності – самотні тіні, які, у разі зіткнення з тінню-проекцією живою людиною, забирають її життя. Мотив здобуття влади над людиною через контакт з її тінню властивий багатьом фольклорним системам [17, с. 184-188]. Розвиток цього мотиву спостерігається в творах А. фон Шаміссо, Г. Х. Андерсена і Дж. Баррі, таким чином, Макс Фрай вводить в текст подвійну алюзію: на фольклорні та на літературні джерела, закріплюючи інтертекстуальні зв'язки свого світу з білим знанням сучасної людини: сер Макс, розглядаючи гру тіней у вечірньому світлі, спочатку помічає, що його власної тіні не видно, адже він вийшов на вулицю у плащі-невидимці (цікава гра смислів: плащ не робить свого власника невидимим-прозорим, він дозволяє стати непомітним у натовпі, тобто приховує Персону, отже, тінь виступає як проекція Персони, а не тіла), та згодом замислюється: «Мабуть, <...> окремі тіні мають собі звичай іноді виходити з дому, забувши при цьому запросити до прогулянки свого господаря?» [13, с. 19] – пряма відсилка до Андерсена. Природа самотніх тіней ворожа людині. Вони позбавлені привязки до живої істоти: «тінь сковзить тротуаром цілком самостійно, а того, хто її дає, зовсім немає у природі» [13, с. 19], на Темному Боці тіні (будь-які, не лише самотні) набувають величезної ваги, щільності і тілесності [13, с. 48]. Вага тіні доводить: тінь і тіло виступають в ролі сполучених посудин, врівноважуючи одне одного. За умови відсутності тіла/особистості, вся вага припадає на тінь. Приклад самотніх тіней в «Темних васалах Гленке Тавала» показовий для художньої системи Макса Фрая: в одному образі поєднується оптичний ефект, властивий реальному світу, та його властивості, що приписуються віруваннями і фольклорними мотивами, похідними з давніх міфологічних систем, літературні алюзії, що перегукуються із білим знанням сучасного читача, та відсилка до простору несвідомого (усвідомлене оніричне спілкування).

Розгляньмо детальніше особисті тіні мешканців фентезійного світу Макса Фрая. Доцільно припустити, що при побудові цього наскрізного образу як елементу світу Єхо, домінуючим джерелом виступає саме Тінь у значенні елемента складової психіки (за Юнгом, але, як буде показано далі, і за Нойманом, насамперед, за його Новою етикою).

Передусім, відомо, що тінь є у кожній людині, не залежно від того, мешканцем якого світу вона

с. Вочевидь, мешканці Єхо свідомі того, що в кожного з них є тінь, проте спілкуватися з нею безпосередньо може лише людина, що досягла певного рівня самоусвідомлення і самодисципліни. Тінь є не лише невід'ємною частиною особистості, вона життєво необхідна людині як біологічній істоті. Тінь важко хворого (такого, хто втратив іскру – бажання жити) ретельно оберігають [16, с. 34]. Людина, тінь якої загинула, проживе не більше пари годин [14, с. 140]. Міфологічна асоціація (тінь – те, що залишилося від померлого) розвивається до рівня абсолюту: тінь є запорукою посмертного існування, якщо розчиняється тінь людини, та вмирає вся, без останку. Така повна і безумовна смерть – найбільша біда, яка може трапитися з особистістю: «Мрець без тині – ніщо» [7, с. 134].

Тінь має тіло, вочевидь, з усіма відповідними органами, притаманними тілу людини. Так, для порятунку людини може бути запозичене серце Тині, яке втім швидко відновлюється. Мотив двох сердець в одному тілі зустрічається в літературі фентезі в різних контекстах, в даному випадку підкреслюється належність Тині до несвідомого: друге серце Макса чутливіше до явищ, непідвладних розуму чи непомітних для нього, воно володіє глибинною інтуїцією, яка відрізняється від звичайного передчуття, реагує на глибинні мотиви інших, а не на їхні заявлені наміри чи бажання.

Контакт із Тинню відбувається у просторі усвідомленого сновідіння, де людина бачить її у тілесній формі: «невисока постать людини, вкута на темним плащем», «нечіткий сілуєт», уповільнені «кокетливі» рухи [13, с. 289]. Обличчя Тині «доволі пересічне і непоказне»: «Її подоба не мала явних ознак віку, статі, й навіть вдачі. Це було безстрасне обличчя грецької статуї з правильними, але безвиразними рисами» [13, с. 289]. Тінь є гендерно нейтральною і незалежною. Всупереч системі психіки Юнга, де постать Тині в снах та відіннях збігається зі статтю сновидця, тині в світі Макса Фрая не мають такої закономірності: так, тінь Теххі – жінка, яка на вигляд значно старша за героїню, а тінь короля М'єніна має жіночі риси, які нагадують Афіню Палладу. Гендерна незалежність та відсутність тілесних ознак статтевої приналежності підкреслюється: «невже ти справді гадав, що в Тині може бути якась стать, та ще й всі відповідні штукенції на тілі, щоб бодай не помилитися?» [13, с. 289]. Незбагненність Тині для людини оприявнена в епитетах – «нечіткий», «уповільнений», «непоказний», – а також у нейтральності та види-

мій невиразності її постаті. Така незбагненність сприймається як аксіома. Плотна матерія, з якої вона створена, докорінно відрізняється від людської тілесності: «Тінь підійшла до мене зовсім близько, і раптом обійняла мене за плечі, притислася до мене важким, неймовірно холодним тілом. В її доторку було щось нестерпне, таке, що неможна знести: мабуть, ми були зіткані з надто різних матерії» [13, с. 294].

Тінь живиться і насолоджується пахощами, як вишуканими стравами (відсилка до античної міфології?). Пахощі для тині не існують в природньому середовищі, проте їх можна змоделювати як частування задля контакту з тинню. Підкреслюється не-людська природа такого аромату, докорінна відмінність від звичайного населеного світу: «Геть незнайомі мені пахощі, солодкі й тривожні, мов аромат вересневої ночі. Інша справа, що вереснева ніч, сповнена таким ароматом, могла б настати лише у якомусь іншому, ненаселеному світі, де немає місця ні людям, ні квітам, ні деревам, а вересень, все одно, є» [11, с. 214].

Тінь має повну свободу пересування, навіть між світами. Так, тінь Теххі, жінки, яка знаходиться у полоні своєї тілесності і прикута до своєї домівки, вирушає у подорож, щоб зустріти заблукалого Макса й нагадати йому, ким він є [8]. Свобода Тині підкреслена її незалежністю від господаря, вона має власну волю і спроможна на цілком самостійні вчинки: «Невже ти гадаєш, ніби я цікавлюся витівками моєї Тині? Її життя – то її життя, мене воно не стосується» [10, с. 285].

Зоною впливу на тінь є простір несвідомого: тінь може виконувати доручення «господаря», ділитися органами під час усвідомленого сновідіння, коритися магічним ельфійським формулам (ельфи – уособлення і концентрація інтуїтивного в Світі Єхо) [7, с. 122]; контакт з несвідомим через символізм мотиву доппельгангера проявляється у тому, що за певних обставин, над тинню владне дзеркало [16, с. 65].

Візуалізація елементів структури психіки Максом Фраєм здійснюється, зокрема, через опис так званого обряду Ульвіара – обміну Тинями, який дозволяє протагоністу наблизитися до розуміння того, що є ядром його особистості. Внаслідок обміну Тинями в героїв змінюється насамперед сприйняття навколишнього світу, а також реакції на нього, форми рефлексії та окремі паттерни поведінки. При цьому залишається незмінним ядро особистості, глибинне непідвладне зовніш-

ньому впливу несвідоме, що міститься у оніричному просторі: «сновідіння належать зовсім не тій частині людської істоти, яку можна, прочитавши відповідне замовляння, змінити, мов костюм, що тобі набрид» [11, с. 286]. Таким чином, Тінь займає належне їй місце серед елементів психіки нарівні із соціальною маскою (Персоною, яку герої Фрая порівнюють з «дорожнім костюмом» [13]), Іншим (двійником, зустріч з яким можлива лише на межі між реальністю та її зворотнім боком, або на межі між світами) [14; 12], і власне Тілом (обмін тілами [12] не несе за собою поведінкових змін, лише дає змогу освіжити чуттєвість). Таким чином, різноманітні елементи психіки втілені як виокремлені самостійні істоти – форма буття людини, яка перегукується із структурою особистості у віруваннях Давнього Єгипта [4, с. 122], а також візуалізує структуру особистості за К. Г. Юнгом. Тінь людини акумулює в собі несвідомі реакції на світ, форми рефлексію і поведінкові моделі, Тінь є провідником до Несвідомого, але не його глибинним ядром.

Прямим наслідком тілесної незалежності тіні та її зв'язку із несвідомим є її здатність закохатися у іншу людину і перейти до неї [9, с. 245-247]. Приклад леді Сотофи й магістра Нуфліна (жінки з двома Тінями та чоловіка, від якого Тінь втекла) є промовистою ілюстрацією контрасту між творчим сприйняттям світу, заснованим на глибинній інтуїтивній любові, і жорстким «контролем без служіння» [15, с. 164], прагненням лише володіти та панувати. Дізбаланс (людина з двома Тінями – людина без Тіні) зумовлює протиставлення жіночого первню як інтуїтивного, заснованого на коханні-служінні, чоловічому, як заснованому на владі, користюлюбстві й контролі. Важливо, що обидва персонажі діють у одній магичній структурі, тобто, врівноважують одне одне, та при цьому демонструють, з одного боку, тупік духовного розвитку (зосередженість на матеріальному, задрощі, штучне «безсмертя», куплене за здобуті через корупцію кошти, гальмування розвитку для всіх інших) та, з потицежного, максимальну єдність зі світом на основі усвідомленої інтуїції та кохання, творчий розвиток і чулисть. Людина, що чує світ, стає практично всесильною, для неї знімаються межі між Мікрокосмом і Макрокосмом. Відсутність підтримки Тіні трактується Фраєм як глибинна трагедія особистості, адже веде до втрати всього творчого і духовно-

го потенціалу людини [15, с. 169]. Саме такий підхід властивий «Новій етиці» Еріха Нойманна, який на противагу констатації природи Тіні, яка передбачає її стигматизацію, витиснення і заборону, пропонує тактику примірення з Тінню, її асиміляції [3, с. 152]. Нойманн пов'язує «можливість поступового усвідомлення темної влади Тіні» із «свідченням про існування творчих здібностей, які закладені у психіці» [3, с. 152]. Слід підкреслити, що витиснення у простір Тіні інстинктивних імпульсів та тваринних інстинктів дає Нойманну підстави пов'язувати Тінь із тілесною природою людини, стверджуючи водночас, що «Тінь може проявлятися й у протилежній якості – як «дух», коли свідомий розум визнає лише матеріальні цінності життя» [3, с. 40]. Таким чином, Нойманн приходить до висновку про Тінь як про «інший бік» особистості, те, що врівноважує Его, що ми й спостерігається на прикладі пари Сотофа – Нуфлін.

Інтеграція з власною Тінню передбачає її «розпізнавання і визнання, надання їй свободи і права на участь у житті індивідуума» [3, с. 82], – пише Е. Нойманн, проте, в його етичній системі психічної цілісності домінує вимога «свідомо взяти на себе керівництво власною Тінню» [3, с. 107]. У Макса Фрая поняття «керівництва» знімається. В його структурі психіки відсутня ієрархія, кожна зі складових психіки взаємодіє на засадах поваги до «опонента» і вміння доходити згоди у будь-яких перемовинах. Ріноправні засади надають таким взаєминам невідзначеність ідентифікацій, взаємооберненість, зміщення координат: «Будь-яка Тінь розлуче відрізняється від свого господаря... Найкумедніше, що вони теж вважають нас своїми Тінями – і невідомо, хто має рацію» [13, с. 283]. Аналогічно зняттю ідеї домінування ієрархії знімається ідея бінарних опозицій. Поняття «Тінь» і «темний» позбавляються негативних конотацій, кожне з них існує як самостійний концепт, не прив'язаний до усталеного етичного ідеалу [1]. Нерозривний усвідомлений зв'язок з Тінню надає особистості можливість досягти виского рівня само-інтеграції, і, як наслідок, інтеграції зі світом. «Припинити заперечення реальності світу в своїх ціннісних судженнях, примиритися зі світом та ввести його до свого вищого, особистісного синтезу» [3, с. 136].

Таким чином, підсумовуючи спостереження, підкреслимо: утілеснений образ Тіні в системі

персонажів циклу Макса Фрая про Ехо демонструє нівелювання ієрархії складових психіки, зняття бінарних опозицій, позбавлення поняття концепту «тінь» негативних конотацій на тлі звільнення від диктату шаблонного етичного ідеалу та зовнішньої ідентифікації [1, с. 56]. Інтеграція складових психіки відбувається через діалог рівноправних партнерів, множинність зумовлює цілісність, а

прийняття Тіні як невід'ємної частини свого «Я» надає можливість повноцінної інтеграції зі світом. На першій план виходять довіра до несвідомого, розвиток творчості та інтуїції, поєднання мікро- і макрокосму, усвідомлений діалог з несвідомим. Подальші дослідження передбачають аналіз межового стану особистості в творах Макса Фрая як зону діалога «Я» та Іншого в людині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляева Е. Мораль постмодерна (по произведениям Макса Фрая) / Е. Беляева // Этыка і маральнасць у эпоху глабалізацыі / Е. Беляева. – Брест: Альтернатива, 2008. – С. 51–60.
2. Маркова О. Фэнтэзи. / Маркова О. // Энциклопедический словарь английской литературы XX века. – М. : Наука, 2005. – 542 с. – С.41–44.
3. Нойманн Э. Глубинная философия и новая этика / Эрих Нойманн. – Москва: Азбука-классика, 2008. – 256 с.
4. Рак И. В. Мифы Древнего Египта / И. В. Рак. – СПб.: Петро — РИФ, 1993. – 270 с.
5. Ситник Н. В. Фентезі Д. Р. Р. Толкіна: архетиповий вимір художньої структури : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.04 «література зарубіжних країн» / Ситник Н. В. – Сімферополь, 2009. – 21с.
6. Угольнікова Н.С. Гумористична фентезі у творчості Р. Асприна : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.04 «література зарубіжних країн» / Угольнікова Н.С. – Сімферополь, 2014. – 21с.
7. Фрай М. Власть несбывшегося / Макс Фрай. – СПб.: Амфора, 2006. – 334 с.
8. Фрай М. Волонтеры Вечности / Макс Фрай. – М.: АСТ, 2017. – 640 с.
9. Фрай М. Ворона на мосту, история, рассказанная сэром Шурфом Лонли-Локли / Макс Фрай. – СПб.: Амфора, 2006. – 334 с.
10. Фрай М. Лабиринт Мёнина / Макс Фрай. – СПб.: Амфора, 2006. – 334 с.
11. Фрай М. Неуловимый Хабба Хэн / Макс Фрай. – СПб.: Амфора, 2005. – 318 с.
12. Фрай М. Обжора-хохотун, история, рассказанная сэром Мелифаро / Макс Фрай. – СПб.: Амфора, 2010. – 351 с.
13. Фрай М. Темная Сторона / Макс Фрай. – СПб.: Амфора, 2005. – 367 с.
14. Фрай М. Простые волшебные вещи / Макс Фрай. – СПб.: Амфора, 2006. – 350 с.
15. Фрай М. Чашка Фрая: Все о мире Ехо и немного больше / М. Фрай, А. Шуйский. – М.: АСТ, 2018. – 352 с.
16. Фрай М. Чужак / Макс Фрай. – СПб.: Амфора, 2006. – 639 с.
17. Фрезер Д. Д. Золотая ветвь: Исследование магии и религии / Джеймс Джордж Фрезер; пер. с англ. М. К. Рыклина. – М. : Издательство политической литературы, 1984. – 703 с
18. Юнг К. Г. Об архетипах коллективного бессознательного / К. Г. Юнг // Архетип и символ / К. Г. Юнг. – М.: Ренессанс, 1991. — С. 97–128.
19. Le Guin U. The language of the night. Essays on Fantasy and Science Fiction / Le Guin Ursula. – New York : Harper Collins, 1992. – 240 p.
20. Stoichita V. A Short History of the Shadow (Essays in Art and Culture) / Victor I. Stoichita. – London: Reaktion books, 1997. – 264 с.

REFERENCES

1. Belyaeva E. Moral' postmoderna (po proizvedeniyam Maksa Fraya) / E. Belyaeva // Etyka i maral'nasc' u epohu glabalizacyi / E. Belyaeva. – Brest: Al'ternativa, 2008. – P. 51–60 (in Byelorussian).
2. Markova O. Fentezi. / Markova O. // Enciklopedicheskij slovar' anglijskoj literatury HKH veka. – M. : Nauka, 2005. – 542 p. – P.41–44 (in Russian).
3. Neumann E. Glubinnaya filosofiya i novaya etika / Erich Neumann. – Moskva: Azbuka-klassika, 2008. – 256 p. (in Russian)
4. Rak I. V. Mify Drevnego Egipta / I. V. Rak. – SPb.: Petro — RIF, 1993. – 270 p. (in Russian).
5. Sytnyk N. V. Fentezi D. R. R. Tolkina: arkhetypovyi vymir khudozhnoi struktury : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filoloh. nauk : spets. 10.01.04 "literatura zarubizhnykh krain" / Sytnyk N. V. – Simferopol, 2009. – 21p.(in Ukrainian).
6. Uholnikova N.S. Humorstychna fentezi u tvorchosti R. Asprina : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filoloh. nauk : spets. 10.01.04 «literatura zarubizhnykh krain» / Uholnikova N.S. – Simferopol, 2014. – 21p. (in Ukrainian).
7. Fraj M. Vlast' nesbyvshegosya / Max Frei. – SPb.: Amfora, 2006. – 334 p. (in Russian).

8. Fraj M. Volontery Vechnosti / Max Frei. – M: AST, 2017. – 640 p. (in Russian).
9. Frei M. Vorona na mostu, istoriya, rasskazannaya serom Shurfom Lonli-Lokli / Maks Frei. – SPb.: Amfora, 2006. – 334 p. (in Russian).
10. Frei M. Labirint Myonina / Max Frei. – SPb.: Amfora, 2006. – 334 p. (in Russian).
11. Frei M. Neulovimyj Habba Hen / Max Frei. – SPb.: Amfora, 2005. – 318 p. (in Russian).
12. Frei M. Obzhora-hohotun, istoriya, rasskazannaya serom Melifaro / Maks Frei. – SPb.: Amfora, 2010. – 351 p. (in Russian).
13. Frei M. Temnaya Storona / Max Frei. – SPb.: Amfora, 2005. – 367 p. (in Russian).
14. Frei M. Prostye volshebnye veshchi / Max Frei. – SPb.: Amfora, 2006. – 350 p. (in Russian).
15. Frei M. Chashka Fraya: Vse o mire Eho i nemnogo bol'she / M. Frei, A. Shujskij. – M.: AST, 2018. – 352 p. (in Russian).
16. Frei M. Chuzhak / Max Frei. – SPb.: Amfora, 2006. – 639 p. (in Russian).
17. Frezer D. D. Zolotaya vetv': Issledovanie magii i religii / Dzhejms Dzhordzh Frezer; per. s angl. M. K. Ryklina. – M. : Izdatel'stvo politicheskoy literatury, 1984. – 703 p. (in Russian).
18. Jung K. G. Ob arhetipah kollektivnogo bessoznatel'nogo / K. G. Jung // Arhetip i simvol / K. G. Jung. – M.: Renessans, 1991. — p. 97–128. (in Russian).
19. Le Guin U. The language of the night. Essays on Fantasy and Science Fiction / Le Guin Ursula. – New York : Harper Collins, 1992. – 240 p.
20. Stoichita V. A Short History of the Shadow (Essays in Art and Culture) / Victor I. Stoichita. – London: Reaktion books, 1997. – 264 c.

THE BODINESS OF A SHADOW: THE VISUALISATION OF AN INTEGRATED PERSONALITY IN MAX FREI'S ECHO NOVELS

Yevheniia Kanchura

orcid.org/0000-0003-1232-1920

ivha89@gmail.com

PhD, Associate Professor of the Theoretical and Applied Linguistics Department, State University
“Zhytomyr Politechnik”

Abstract. *The research focuses on the analysis of postmodern playing with the semantic field of the concept of Shadow in Max Frei's fantasy cycles The Labyrinths of Echo (Лабиринты Эхо, 1996 – 1997) and The Chronicles of Echo (Хроники Эхо, 2004 – 2013) through the prism of the combination of mythological motifs with the concepts of deep psychology by Carl Gustav Jung and Erich Neumann. Providing human shadow with the bodiness along with leveling up the binary oppositions deprives the “shadow” of its traditional connotations (disembodied/bodyless? – dark – negative – evil) and allows to visualize the assimilation process of the Shadow (in Jungian sense) as part of a holistic person capable of integration with the world. A Shadow is regarded as a distinct creature/ a separate/a creature on its own which exists independently of a person but ensures the consistency of an individual's mental life. The consideration of the evolution of the concept of shadow in Max Frei's novels allows considering the solution of current problems dealing with the personality integration by means of fantasy literature. The article continues the study of the substantiation of elements of the unconscious in the fantasy writings by Max Frei based on the Echo series.*

Key words: *postmodern fantasy, folk motifs, binary oppositions, corporality, Shadow, depth psychology, Max Frei, Echo series.*